

Ordo *Osmundales* — podezřeňotvaré

7. *Osmundaceae* BERCHT. et J. PRESL — podezřeňovitě*)

Vytrvalé byliny. Listy rozlišené v trofofyly a trofosporofyly. Výtrusnice prototelesporangiátní (s tenkou jednovrstevnou stěnou vznikající z jedné buňky, avšak se stopkou vznikající z několika buněk), nevytvářející pravé kupky, bez ostěr a typického prstence. Výtrusy stejnotvaré, triletní, zelené. Prokel protáhlého tvaru (až 5 cm dl.), ± masitý, na spodu s vyniklým stf. žebrem, tmavozeleňý, žijící i déle než 1 rok. — 3 rody (asi 20 druhů) od tropů po mírné pásmo téměř po celém světě.

1. *Osmunda* L. — podezřeň

Osmunda LINNAEUS Sp. Pl. 1063, 1753.

Lit.: MILDE J. (1868): Monographia generis *Osmundae*. Wien. — ČELAKOVSKÝ L. (1870): Sind *Osmunda* und *Scolopendrium* in Böhmen einheimisch? Österr. Bot. Z. 20: 354—356. — MILITZER M. (1956): Veränderungen in der Flora der Oberlausitz und der nördlichen ČSR. Abh. u. Ber. Naturk.-Mus. Görlitz 35: 43—75. — ČEŘOVSKÝ J. (1965): Dvě nejpodivuhodnější kapradiny české flory. Živa, ser. n., 13: 88—90. — BOBROV A. E. (1967): Semejstvo *Osmundaceae* (R. Br.) Kaulf., ego sistematika i geografija. Bot. Ž. 52: 1600—1610.

Asi 15 druhů s výjimkou Austrálie ve všech světadílech (především v j., jv. a v. Africe), v Evropě jediný druh.

1. *Osmunda regalis* L. — podezřeň královská

Tab. 17/1

Osmunda regalis LINNAEUS Sp. Pl. 1065, 1753.

Exsikáty: Extra fines: DÖRFLER Herb. Norm., no 3689, 3690, 3691, 3692. — Fl. Polon. Exs., no 301. — WEDER Pl. Crit. Saxon., no 651.

Statné vytrvalé byliny, 50—100 (—180) cm vys. Stonek (oddenek) krátký, přímý, ± podzemní, se zbytky starých listových řapíků. Listy dlouze řapíkaté, nepřezimující; řapíky na bázi rozšířené; čepele trofofylů i trofosporofylů 2 × zpeřené (s 5—10 páry lístků, lístky se 3—11 páry lístečků), dol. lístky trofosporofylů tvořeny lístečky sterilními, stf. a hor. fertilními, řidčeji na stf. lístcích některé lístečky sterilní a některé fertilní; sterilní lístečky široce čárkovité až úzce trojúhelníkovité, většinou mírně asymetrické až srpovitě zahnuté, (15—) 20—35 (—50) mm dl. a (5—) 8—11 (—15) mm šir., na okraji drobně pilovité, na vrcholu tupě špičaté, na bázi uťaté nebo srdčité; fertilní lístečky čárkovité s redukovanou čepelí (výjimečně na části lístečku čepel zachována a část ± bezčepelná, fertilní) s hustě nahloučenými výtrusnicemi bez ostěr (pravé kupky se nevytvářejí). Výtrusnice ± 0,5 mm v průměru, bez typického prstence (jen s několika, někdy jen jedinou tlustostěnnou buňkou), pukající podélnou vrcholovou štěrbinou. VI—VII. Hkf.

2n = 44 (extra fines)

Variabilita: Ve stf. Evropě je proměnlivost druhu taxonomicky nevýznamná. Některými autory byla však

popsána a někdy i rozlišována řada forem na základě rozdílů ve velikosti rostlin, tvaru a oddálení lístečků a umístění lístečků fertilních. V rámci celkového areálu *O. regalis* s. l. existuje řada morfologicky více či méně vyhraněných typů velmi rozmanitě hodnocených (od forem po samostatné druhy); středoevropské rostliny lze považovat za *O. regalis* L. s. str.

Ekologie a cenologie: Bažinaté a mokré louky, příkopy, olšiny, řidčeji vlhká místa v lesích. Převážně na kyselých chudých půdách. Konkrétní údaje o ekologických podmínkách na někdejších českých nalezištích neexistují. Ze sousedních území je *O. regalis* uváděna hlavně ze společenstev řádu *Alnetalia glutinosae*.

Rozšíření v ČSR: V novější době spontánní výskyt nedoložen. Z minulého století známy jen dva hodnověrné údaje, oba z těsné blízkosti hranice s NDR (v herbářích doložen pouze jediný). Opětovný náhodný nález přichází v úvahu zejména v sz. a s. pohraničních oblastech Čech, kam může být *O. regalis* zanesena z blízkých lokalit na polské i německé straně. ▲ — Mapy: MILITZER Abh. Ber. Naturk.-Mus. Görlitz 35: 65, 1956 (bodová mapa výskytu v Hor. Lužici); MILITZER Naturschutzarb. Naturk. Heimatforsch. Sachsen 10: 52, 1968 (bodová mapa výskytu v Sasku); SLAVÍK FKS 1986: 38.

M: 46. Lab. pisk. (Maxičky — zbytek staré výsadby), 50. Luž. hory (mezi horami Luž a Kopřivník †). — **O:** 85. Kruš. hory (Boží Dar †, leg. EINDECKER, bez data PR).

Naše území leží zjevně již mimo areál stálého výskytu druhu. Podezřeň se pěstuje poměrně často v s. Čechách

*) Zpracovala M. Šourková.

a mnohdy nacházíme značně staré exempláře i ve zcela zpustlých zahradách, kde po léta vytrvávají, aniž by se druh alespoň lokálně přitom šířil. Náhodné zanesení druhu z Lužice i zplanění je však přesto možné.

Věrohodnost údajného Menzelova nálezu *O. regalis* u Nového Města pod Smrkem (LORINSER Consp. Stachyopter. 1838, sec. HOHENBÜHEL-HEUFLER Österr. Bot. Z. 20: 87, 1870) je pochybná. Menzel sdělil později Čelakovskému, že tento druh nikdy sám nesebíral (ČELAKOVSKÝ 1870: 354).

Celkové rozšíření: Západní a j. Evropa, s. část stř.

Evropy, na sever do j. Skandinávie, k východu ojedinele do v. Polska; Malá Asie, v. Černomoří. Dílčí středoevropská hranice areálu se ze severu dotýká území Čech. Blízké taxony, někdy spojované s *O. regalis* s. str., jsou zastoupeny v s. Africe, Asii včetně Dálného východu a v Severní a Jižní Americe. — Mapy: HULTÉN AA 1958: 263; MEUSEL et al. 1965; AFE 1972: 51.

Význam: Pro svou dekorativnost občas pěstována v zahradách a parcích na vlhkých stinných a polostinných místech.

Ordo *Hymenophyllales* — blánatcovité

8. *Hymenophyllaceae* LINK — blánatcovité *)

Lit.: MORTON C. V. (1968): The genera, subgenera, and sections of the Hymenophyllaceae. Contr. U. S. Nat. Herb. 38/5: 153—214. — DUNK K. (1973): Tropische Hautfarne in Europa. Hoppea 31: 205—234.

Vytrvalé, malé, mechům podobné byliny s plazivým oddenkem. Listy zpeřené s tenkou čepelí, žilnatina otevřená. Výtrusnicové kupky na okrajích listů, kryté pohárkovitou ostěrou; výtrusnice přisedají na krátký sloupek. Výtrusy stejnotvaré, triletní. Prokel páskovitý, rozvětvený, jednovrstevný. — 42 rodů (asi 600 druhů), rozšířených především v tropech. Pojetí rodů se může u jednotlivých autorů podstatně lišit (4—42).

1. *Hymenophyllum* SM. — blánatec

Hymenophyllum SMITH Mém. Acad. Roy. Sci. Turin 5: 418, 1793.

Lit.: ČEROVSKÝ J. (1965): Dvě nejpodivuhodnější kapradiny české flory. Živa, ser. n., 13: 88—90.

Asi 25 druhů, rostoucích převážně v tropech obou polokoulí. Do Evropy zasahují pouze dva druhy.

1. *Hymenophyllum tunbrigense* (L.) SM. — blánatec kentský Tab. 17/2

Hymenophyllum tunbrigense (LINNAEUS) SMITH in SOWERBY Engl. Bot. 3, tab. 162, 1794 („tunbridgense“). — Syn.: *Trichomanes tunbrigense* L. Sp. Pl. 1098, 1753.

EXSİKÁTY: Extra fines: DÖRFLER Herb. Norm., no 4600. — BORNMÜLLER Herb. Exs. Maderense, no 1464.

Vytrvalé byliny. Oddenek tenký, dlouze plazivý, větvený, v mládí hustě plevinatý, později lysý. Listy řapíkaté, 2—6 (—9) cm dl., čepel v obrysu podlouhle vejčitá až podlouhlá, 2—3 × zpeřená, úkrojky lístků čárkovité, jednožilné, drobně pilovitě zubaté, na vrcholu uřaté nebo zaokrouhlené, tmavozelené. Výtrusnicové kupky zpravidla v hor. části čepele, kryté pohárkovitou, dvouchlopňovou, na okrajích dřipenou ostěrou; výtrusnice s šikmým prsten-

cem tlustostěnných buněk. VIII—IX. Chf.

2n = 26 (extra fines)

Z ČSR uváděn patrně omylem. V literatuře není žádný přesný údaj z našeho území, stejně tak chybí herbářový doklad, který by výskyt potvrzoval. Vzhledem k tomu, že roste na vlhkých pískovcových skalách těsně za státní hranicí v NDR, není vyloučeno, že by se blánatec mohl nalézt i u nás, zejména v oblasti Labských pískovců. *H. tunbrigense* roste ve Střední a Jižní Americe, v Austrálii a na Novém Zélandě, v tropické Africe, jv. a v Asii; v Evropě se vyskytuje ve Velké Británii a Irsku a ojedinele v z., s. a stř. Evropě. Někteří autoři považují rostliny z Austrálie, Asie a mnohdy i z Ameriky za jiné blízké příbuzné taxony. — Mapy: MEUSEL et al. 1965: 11; AFE 1972: 61; HEGI ed. 3, 1/1: 122, 1984.

*) Zpracoval J. Chrtek.

Tab. 17: 1 *Osmunda regalis*, 1a — část listu. 2 *Hymenophyllum tunbrigense*, 2a — část listu.

